

ƏRƏB BAHARI VƏ YAXIN ŞƏRQ MÜNAQIŞƏSİNİN YENİ FAZASI

VÜSALƏ ƏLİYEVƏ

*Bakı Slavyan Universitetinin
Beynəlxalq münasibətlər kafedrası,
tarix üzrə fəlsəfə doktoru, dosent*

E-mail: vusala_aliyeva_2023@mail.ru

Giriş

XXI əsrin əvvəllərində “Ərəb baharı” adı ilə tanınan münaqişəli vəziyyətin ortaya çıxması, İranın nüvə siyasəti, Səudiyyə Ərəbistan və İranın regional güc uğrunda mübarizəsi, İŞİD problemi Yaxın Şərqlə regionuna diqqəti daha da artırır. Dolayısıyla Yaxın Şərqlə məsələsi və onunla bağlı olan təhlükəsizlik problemləri qlobal və regional hegemonluq üstündə mübarizənin xaricində düşünülə bilməz.

Yaxın Şərqlə regionu təhlükəsizliyi şübhə altına atan bir-birindən fərqli risk amilləri baxımından olduqca həssas və ziddiyyətli regiondur. Bu risk amillərini meydana çıxaran və Yaxın Şərqlə dövlətlərinin beynəlxalq təhlükəsizliyini təhlükə altına atan bir çox xarici və daxili səbəblər sadalana bilər. Regionun əhatə etdiyi coğrafiya, regionda maraqları olan xarici qüvvələrin siyasi, iqtisadi və hərbi səbəblərlə region dövlətlərinə müntəzəm müdaxiləsi kimi xarici amillərlə yanaşı dini, etnik fərqlər, su ehtiyatlarının çatışmazlığı və bölüşdürülməsində meydana çıxan problemlər, zəngin neft ehtiyatları və bu səbəbdən yaranan mənfi hallar, siyasi mədəniyyət və demokratik olmayan rejim və liderlərdən qaynaqlanan problemlər kimi region coğrafiyasının və region dövlətlərinin sahib olduğu daxili ünsürlər də, region dövlətlərinin beynəlxalq təhlükəsizliklərini birbaşa və ya dolaylı yolla şübhə altına atan xüsusiyyətlərdəndir [3,s.23].

Region ABŞ, Avropa ölkələri, Türkiyə, İran, ərəb ölkələri, Çin və Yaponiya kimi dövlətlərin, o cümlədən BMT, NATO, İƏT, Aİ kimi beynəlxalq və regional təşkilatların maraqlı dairəsindədir. Nəticədə cənub-qərbi Asiya regionunda və bütün dünyada baş verən proseslər Yaxın Şərqlə məsələsini beynəlxalq münasibətlər gündəliyinin birinci maddəsi kimi qalmaqala vadar edir, tədqiq olunmasını son dərəcə zəruri və aktual edir.

Ərəb coğrafiyasında 2010-cu ilin sonunda başlanan və rəhbərliyə qarşı yönəlmiş xalq çıxışları, 21-ci əsrin ən vacib tarixi hadisələrindən biri olaraq qəbul

olunur. İllərdir təzyiq və avtoritar rejimlər tərəfindən idarə olunan ərəb xalqları 2010-cu ilin dekabr ayında Tunisdə başlayan üsyan dalğası ilə birlikdə müxtəlif dəyişikliklərə səbəb olmuşdur. Tunisdə işsizlik və iqtisadi problemlərə görə etiraz edən universitet məzunu Məhəmməd Buəzizi adlı gəncin özünü yandırması ilə başlanan üsyan və çevriliş tələbi region ölkələrinin əksəriyyətinə təsir etmiş, Tunis, Misir, Liviya və Yəməndə rəhbər dəyişikliyi ilə nəticələnmiş, bir çox ərəb ölkələrində də xalqın rəhbərliyə qarşı etirazlarını nümayiş etdirməsinə səbəb olmuşdur.

Yaxın Şərqlə yaşanan bu gərgin müharibə müddəti daha çox “Ərəb Baharı” adı ilə xatırlanır. Bundan başqa, bu inqilab “Ərəb Çevrilişləri”, “Ərəb üsyanları” və “Ərəb oyanışı” olaraq da ifadə edilə bilər. Həmçinin, Tunisdə həyata keçən xalq üsyanına “yasəmən çevrilişi”, Misirdəkinə isə “nilufər çevrilişi” kimi adlar da verilir. Bu hal sadəcə bir adlandırılma kimi görünə bilər, arxasında müxtəlif səbəblərin olduğunu deyə bilərik. “Ərəb Baharı” termininin meydana çıxmasında, 1968-ci ildə Çexoslovakiyada meydana çıxan SSRİ əleyhdarı xalq üsyanlarına verilən ad olan “Praqa Baharı”ndan bəhrələndiyi deyilir [15, s.487-490]. Bundan başqa, qərb dövlətlərinin bu hadisələrə müsbət yaxınlaşmasından ötrü, canlanma, oyanış kimi mənaları özündə birləşdirən “bahar” sözünün istifadə edildiyi təxmin olunur.

Yaxın Şərqlə əsrlərdir böyük güclərin maraqlı dairəsində olduğuna görə Yaxın Şərqlə baş verən hər hansı bir hadisədə Qərbin əlinin olduğunu fikirləşmək bir ənənə halını almışdır. Bu fikirlə yola çıxaraq, regiondakı son hadisələrə də, böyük güclərin regionla əlaqəli ssenarisi kimi baxılmaqdadır. Hər nə qədər özləri demokratik rejimlərlə idarə olunsalar və demokratiyanı təbliğ etsələr də, başda ABŞ və Fransa olmaqla qərb dövlətləri mənfəətləri üçün özləri ilə işbirliyi edən diktatorları dəstəkləmişdilər. Yürüdülmən bu siyasətlə regionla bağlı iqtisadi mənfəətlərinin davamlılığını təmin etmişdir. Bunun ən

bariz nümunələrindən biri, bütün dünyada demokratiyanı müdafiə edən ABŞ-ın Yaxın Şərqdəki ən avtoritar rejimlərdən biri olan Səudiyyə Ərəbistanı ilə qurduğu yaxın münasibətlərdir [16].

Yaxın Şərqdəki xalq üsyanlarının xarici amillər tərəfindən idarə olunduğu fikrini müdafiə edənlər, qərb dövlətlərinin son dərəcə yaxşı münasibətlər içərisində olduğu Tunis lideri Zeynəl Abidin Bin Əli və Misir lideri Hüsni Mübarəkin devrilməsində nə kimi mənfəətlərinin ola biləcəyi sualına dəqiq bir cavab vermirlər. Başda Amerika olmaqla Qərbin bu hadisələrin hansı tərəfində dayandığına baxdığımızda; rejim dəyişiklikləri, hər nə qədər, xüsusilə Misir və Tunisdə daxili ünsürlər tərəfindən yaradılmış olsa da, böyük güclərin hadisələrin xaricində qalmasını gözləmək heç də həqiqətə uyğun olmazdı. Digər tərəfdən, Tunis və Misirdə başlanan inqilabın ABŞ baxımından neft qaynaqlarını ələ keçirmək məqsədilə Liviyada uzun müddətdir münaqişədə olduğu Bəşər Əsəd rejimini devirmək məqsədilə Suriyada yerli gücləri ayağa qaldırması ilə bağlı inanclar vardır.

Ərəb regionundakı xalq hərəkatları iqtisadi, siyasi və ictimai təməllərlə əlaqələndirilməyə çalışılmışdır. Lakin bu nöqtədə “regionda yoxsulluq, işsizlik, gənc nəsil və anti-demokratik idarəçilik yeni faktlar deyildi. Bu ünsürlər hər zaman var idi, lakin üsyan yox idi. Bəs niyə bu hadisələr məhz 2011-ci ildən partlamağa başladı?” kimi suallar yaranır. Bu problemin cavabını 21-ci əsrdə Ərəb dünyasında artan oxuma-yazma göstəricilərində və başda internet olmaqla ünsiyyət vasitələrinin artmasında axtarmaq lazımdır. Bu vəziyyət Yaxın Şərqdə xalqların savadlanmasına və dünyada baş verən hadisələri yaxından izləmələrinə səbəb olmuşdur.

Yaxın Şərq ölkələri üçüncü dünya ölkələri olduqları üçün həyat və yaşayış tərzləri inkişaf etmiş ölkələrə bağlıdır və buna görə bu vəziyyət yeni seçilən hökumətləri dilemma qarşısında qoymuşdur. Onlar, həm xalq yönümlü olmalı, həm də qərbin siyasətinə uyğunlaşmalı idilər. Məs: Misirdə 2012-ci ildə seçilən Məhəmməd Mürsi hökuməti, xalqın tabe olduğu ideoloji təfəkkürə malik, lakin inkişaf etmiş ölkələrə bağlı olduğu üçün xalqın istədiyi kimi siyasət yürütmədi. 2013-cü ildə xalq yenidən ayağa qalxdı, Misirdə dövlətdən qismən müstəqil olan ordu illərdir ABŞ-la müttəfiqlik edir. Birinci etiraz dalğasında müvəqqəti olaraq hakimiyyətə

necə sahib oldusa, bu dəfə isə daimi olaraq rəhbərliyi əlinə aldı. Bununla da, ABŞ-nin sınağında ordu tərəfindən demokratiyanı bərqərar etmiş oldu. Bu da Ərəb Baharından əvvəl Böyük Orta Şərq layihəsi çərçivəsində ABŞ-nin tamlıqla həyata keçirmək istədiyi arzu idi.

Qərb yönümlü olmayan Liviya və Suriyada olan çevriliş barəsində danışarkən deməliyik ki, bu ölkələrdə güc və ordunun quruluşu digər ölkələrdən fərqlidir, yəni, ordu rejimə deyil, birbaşa olaraq, rejimin başçılarına tabedir. 2011-ci ilin fevral ayında çevriliş müddəti başlayan zaman ABŞ və Aİ yenə “gözlə və gör” siyasətini yürütdü. Çünki bundan əvvəl Liviya prezidenti M.Qəddafi rejimi Avropa İttifaqına yaxınlaşmışdı, yeni neft müqavilələri imzalamışdı. Müdaxilə zamanı üsyançılar silahlanaraq rejimə qarşı mübarizəyə başladılar, lakin bütün bunlar bir rəhbər altında deyil, müxtəlif qəbilələr tərəfindən ayrı-ayrılıqda aparılırdı. Qəddafi idarəçiliyi devrildi zaman, bu silahlanmış qəbilələr arasında liderlik uğrunda mübarizə, başladı. Bu şəkildə həm öz aralarındakı mübarizə həm də radikal təşkilatlara yaratdıqları münbit şərait, qlobal və regional aktorları narahat edərək, yeni təhlükəsizlik məsələsini ortaya qoydu. Həmçinin, Suriya məsələsində daha bir məqam var ki, bu da İsrail faktorudur. İsrail üçün Bəşər Əsədin hakimiyyətdən getməsi mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Çünki Misirdən sonra ərəb dünyası ilə bağları az qala qırılma həddinə gələn İsrail üçün İran və Livan xəttinin birləşdiricisi olan Suriyada Əsəd rejiminin getməsi “nəfəslik” rolunu oynaya bilər [6, s.11].

Liviya prezidenti Müəmmar Qəddafi 2011-ci ildə avqustun 23-də Milli keçid Bab əl-Əziziyəni öz nəzarəti altına aldıqdan sonra devrildi. M.Qəddafi 2011-ci il oktyabrın 20-də Sirt şəhərində öldürüldü. Bundan başqa Beynəlxalq məhkəmə Qəddafinin fəaliyyətini insanlığa qarşı cinayətdə günahlandırdı. Fevralın 26-da BMT TŞ Qəddafi və onun tərəfdarlarına qarşı 1970 sayılı Qətnamə qəbul etdi. 2011-ci il martın 18-də axşam BMT TŞ Liviya üzərində uçuşun qadağan olunduğu zona müəyyən edən və dinc əhalinin müdafiəsi üçün istənilən vasitədən istifadə edilməsini icazə verən 1973 sayılı Qətnamə qəbul etdi. Qətnaməyə əsasən Liviyanın həra hansı bir ərazisinə xarici işğalçı qüvvələrin iştirakı mümkün deyildi. Bundan sonra Qəddafi qüvvələrinin nəzarət

etdiyi məntəqələrə havadan zərbə endirildi. Bu əməliyyatı Boliviyanın prezidenti Evo Morales təcavüz hesab etdi. RF-nin baş naziri V.Putin BMT TŞ-nin bu qətnaməsini pislədi. Obamanın Liviya məsələsində passiv mövqe tutmasının səbəbini daxili məsələlərlə bağlayırdılar. Bunu nəzərə almaq lazımdır ki, Avropa Birliyinin özündə də Liviyaya qoşun çıxarılması barədə yekdillik yox idi. Bunun müqabilində ABŞ-nin müdaxilədə öndə getməsi Əfqanıstan və İraqda müharibədən sonra zədələnmiş imicini bərpa etməyi çətinləşdirir bilərdi. Buna görə də, ABŞ daxili problemlər adı ilə Avropa Birliyini önə verdi [5, s.11].

Liviya sonrakı münaqişə vəziyyəti Misiri bürüdü. Misir inqilabı ərəb ölkələrindəki ümumi hökumətə qarşı çevrilən nümayişlərin mühüm tərkib hissəsi idi. Nümayişlər və aksiyalar Qahirə, İsgəndəriyyə və bir sıra digər mühüm şəhərlərdə keçirilmişdir. Nümayişçilərin ən fəal olduğu yer Qahirənin mərkəzindəki Təhrir meydanı olmuşdur. Onlar Misiri 30 ildən artıq bir müddətdə idarə edən Məhəmməd Hüsni Mübarək hakimiyyətdən getməsini və ciddi konstitusiya islahatlarının keçirilməsini tələb etmişlər.

2011-ci ilin 11 fevral tarixində 17 günlük etiraz nümayişlərindən və qarşıdurmalardan sonra Hüsni Mübarək 30 illik hakimiyyətdən istefa verdi, konstitusiyanın fəaliyyəti dayandırıldı, parlament buraxıldı. Hakimiyyət Ali Hərbi Şuraya keçdi. Misirdə demokratik seçki oldu və Müsəlman Qardaşları” təşkilatının “Azadlıq və Ədalət” partiyasının namizədi Məhəmməd Mürsi prezident seçildi. Lakin 2013-cü ildə hərbi çevrilişlə hakimiyyətdən devrildi. Onun yerinə müvəqqəti olaraq Ali Konstitusiya Məhkəməsinin başçısı hökumət başçısı təyin edildi. Misirin üzvlüyünü dayandıran Afrika İttifaqı və baş verənləri hərbi çevriliş adlandıran Türkiyəni çıxmaq şərtilə, ABŞ, Aİ, hətta BMT belə bu hadisəyə adekvat münasibət bildirmədi. ABŞ Prezidenti Barak Obama Misirdə Silahlı Qüvvələrin bu addımından dərin narahatlıq hissi keçirdiyini bildirib, amma Silahlı Qüvvələrin bu addımını tənqid etməyib. Qərbin özünün müəyyən etdiyi demokratiya anlayışı və normaları nəzərə alınarsa, Misir hadisələrinin hərbi çevriliş kimi qəbul edilməməsi kifayət qədər təəcüb və maraqlıdır.

"Ərəb Baharı"ndan yaradılan ən böyük təhlükəsizlik problemi eyni zamanda qlobal və regional

gücləri uzun müddət məşğul edəcək problem, yeni terror problemidir, daha doğrusu, radikal İslamçıların problemidir. Problemin kökünə baxsaq, "Soyuq müharibə" zamanı ABŞ və SSRİ rəqabətindən necə "Əl Qaidə" terror təşkilatı yaradılsa, indi də Yaxın Şərqdə yaşanan dəyişiklik müddəti ərzində qlobal və regional güclərin rəqabətindən İŞİD kimi terror qruplarının yaradıldığını görmək olar. Məsələləri belə analiz etsək: Ərəb dünyası uzun müddət avtoritar rejimlər tərəfindən idarə olunduqları üçün millət sosial cəhətdən inkişaf etmədi, xarici aləmlə əlaqə qurulmadığı üçün dünyəvi qanunlardan daha çox yerli qanunlara tabe oldu, "Ərəb Baharı"nda bu avtoritar rejimlər aradan qaldı, yerli əhali, beynəlxalq mənfəətlərinə görə deyil, yerli qanunlara uyğun istəklərini dilə gətirdilər. Qlobal və regional güclər də öz beynəlxalq mənfəətlərinə görə yerli əhalini ayrı-ayrı hissələrini dəstəklədilər, avtoritar boşluqdan da yerli əhali silahlanıb bir-biri ilə münaqişəyə girərək Yaxın Şərqdə yeni təhlükəsizlik problemi yaratdılar [15, s.491-492]. Bu yeni təhlükəsizlik problemini yaradan ölkələr çevriliş baş vermiş, qərb yönümlü olmayan Suriya və Liviya kimi avtoritar rejimli ölkələrdir. Çünki qərb yönümlü ölkələrdə ABŞ və Avropa İttifaqı daha əvvəl "Böyük Orta Şərq Layihəsi" kimi siyasətlərlə bir çevriliş yaratmışdı. Lakin qərb yönümlü olmayan ölkələr dəstəkləndikləri aktorlar tərəfindən çevriliş arzu edilmədiyi üçün problem yarandı. Məs: Rusiya və İran Liviya və Suriyada çevrilişin olmasını istəmirdilər. Çevrilişin ilk başladığı yerlərdə, ABŞ və qərbin müttəfiqləri Tunis və Misirdə, ABŞ və Avropa İttifaqı "gözlə və gör" siyasətinə uyğun hərəkət etdilər, bu iki ölkədə avtoritar rejimlər süquta uğradığında, xalq yönümlü bir siyasət apardılar, demokratik prosesin başlaması üçün xalqa kömək məqsədilə müdaxilə etdilər, məqsəd sözdə xalqı inkişaf etdirib, öz demokratiyalarını tətbiq edib, bu ölkələrdə azad iqtisadi siyasət formalaşdırmaqdı. Bu şəkildə həm yeni bazarlar tapmış olacaq, həm də öz ölkələrinə daşınan neft güzərgahlarının sabitliyi təmin edilmiş olacaq. Lakin ABŞ və Aİ Yaxın Şərqdə inkişaf etdirmək istədikləri demokratiyanın iki mənası var: bu ölkələr daha əvvəl avtoritar rejimlər tərəfindən idarə olunduqları üçün demokratik özüllər formalaşmamışdı, xalq yerli qaydalarla uyğunlaşdığı üçün şüurlu olaraq şiddətə öyrəşmiş-

dilər və eyni zamanda xalqın çox hissəsi müsəlman idi. Yaxın Şərqdə qərbin istədiyi demokratiyanın tətbiq olunmasının ikinci səbəbi “Ərəb-İsrail” münaqişəsidir. Münaqişə başlandıqdan bəri ABŞ İsrail tərəfli siyasət yürütdüyü üçün Yaxın Şərq xalqları gözündə düşmən mövqeyindədir. Regionda daxili müharibə və siyasi mübarizə gərgin bir şəkildə davam etməkdə, gözlənilən demokratiya isə öz yerini hələ də almamışdır.

NƏTİCƏ

Ərəb ölkələrində “ərəb baharı” adı ilə baş verən hadisələr əslində ərəb ölkələrinə yalnız kütləvi ölümlər, terror, vətəndaş qarşıdurmaları, xaosa təkan verdi. Çünki bu cür ölkələrdə inqilablar və ya çevrilişlər əhalinin ictimai şüur səviyyəsi ilə disbalans təşkil edir. Burada həmin müsəlman cəmiyyətlərində təfriqəyə, terrora və qarşıdurmaya meyilli olan xarici qüvvələrin mənfi və təhrikəci rolunu da unutmamaq lazımdır. Belə olduğu halda, bu cür “bahar”lar ikiqat bəlalar gətirir, uzun zaman sürmüş olur, nəticədə, külli sayda insan itkilərindən başqa, iqtisadi, sosial böhranlara, işsizliyə, xəstəliklərə, millətin mənəvi, mədəni irsinin dağılmasına səbəb olur.

“Ərəb baharı” isə Türkiyənin xarici siyasəti üçün bir sıra imkanlar yaratmaqla yanaşı, həm də onun transatlantik müttəfiqləri ilə münasibətlərinə təsirsiz ötürmədi. Şiə və sünni qrupların meydana çıxması, Suriyada uzunmüddətli daxili müharibənin getməsi, daha sonra dünyanın hər yerindən gələn döyüşçülərin qatıldığı İŞİD terroru, Ərəb yarımadasının gələcəyini və Türkiyənin sərhəd təhlükəsizliyini təhlükə altına qoymuşdur. Türkiyənin hakim partiyası AKP-nin xarici siyasəti “strateji dərinlik” və “qonşularla sıfır problem” siyasətinə əsaslanır. Türkiyənin fəallığı keçmiş Osmanlı ərazilərindəki fəaliyyətilə xarakterizə olunsun da, AKP-nin xarici siyasətinə yeni-Osmanlıçılıq kimi istinad olunur. Bu paradigma dəyişikliyi Türkiyəni Ərəb dövlətləri üçün cəlbedici modelə çevirir və Türkiyə region ölkələrinə köhnə və yeni keyfiyyətdə “model” kimi təqdim olunur.

ƏDƏBİYYAT SİYAHISI:

1. İŞİD-lə müharibənin ön cəbhəsi-Kərkükdə azərbaycanlı jurnalistin gördükləri <http://www.gun.az/xeber-isid-le-muharibenin-on-cebhəsi-kerkukde-azerbaycanli-jurnalistin-gordukleri-t166453.html>

2. Soltanova H, Məmmədov C. *Yaxın və Orta Şərq ölkələrinin iqtisadi və sosial coğrafiyası*. Bakı, “Bakı Universiteti” nəşriyyatı, 2008, 296 s.

3. Akdoğan İsmail. *Suudi Arabistanın Suriye politikası // Ortadoğu analiz*. İstanbul, 2015, № 66. s 23-25

4. Armaoğlu Fahir. *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi 1980-1990*. Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yy, 1991, 334 s.

5. Ayhan Veysel. *Libya iç savaşı: kabileler arası güç mücadelesi // Ortadoğu Analiz*. İstanbul, 2011, № 27, s 8-14

6. Burhan Ali. *Filistin-İsrail çatışması ve HAMAS*. Isparta, 2008, 154 s.

7. *Büyük OrtaDoğu Projesi ve Nato*. <http://www.sendika.org/2004/06/buyuk-ortadogu-projesi-ve-nato/>

8. *BM: Türkiye'deki mültecilerin sayısı yıl sonuna dek 2.5 milyonu bulabilir*. 2015 aprel, <http://www.hurriyet.com.tr/dunya/28845005.asp>

9. Çandar Cengiz. *Ortadoğu Çıkmazı*. İstanbul: Seçkin Kitabevi, 1988, 287 s.

10. *Çekilme Aldatmacası*. 2002, <http://www.vah-det.info.tr/filistin/dosya2/0501.html>

11. Elmas Beşir. *Ortadoğudaki enerji kaynaklarının önemi ve üzerinden taşınması ile Türkiyenin kazandığı jeopolitik konum*. Ankara, 2012, 167 s.

12. *Filistin Meselesi ve Arap-İsrail Savaşları*. <http://akademikperspektif.com/2013/07/09/filistin-meselesi-ve-arap-israil-savaslari/>

13. *Filistin: Milletler Cemiyeti'nden Birleşmiş Milletler'e, 1922-1947* <http://www.unicankara.org.tr/filistin/1.html>

14. *Güngörmüş Gamze Kona. Ortadoğu'da güvenlik algılaması ve dahili risk faktörlerinin etkisi // İİBF hakemli dergisi*. Antalya, 2005, s 10-45

15. İnaç Hüsamettin. *Arap Baharı sürecinde Arap kimliğinin dönüşümü // Ortadoğu Yıllığı*. İstanbul, 2011, № 38, s 487-501

16. Sait H.N. *Arap Baharında Küresel ve Bölgesel Aktörlerin Tutumları, İç Dinamiklere Yansımalarından Yaratılan Güvenlik Sorunu*. 2015, <http://www.orpam.org>

Vusala Aliyeva
Baku Slavic University
Chair of International Relations,
PhD in history, associate professor

**Arab Spring and the new phase
of the Middle East conflict**

SUMMARY

The article is dedicated to the "Arab Spring" and the events in the Middle East and especially in Syria. The civil war in Syria, which started in March 2011 with the Arab Spring, has been going on for 13 years. Despite this long period, it is still not over, political settlement has not been achieved.

At the same time, the article describes the emergence and development stages of the Middle East conflict, the policies of major powers such as the United States, European countries, Russia, as well as regional powers such as Turkey, Iran, Syria, and Saudi Arabia, factors affecting security in the modern era, Arab Spring. and the Syrian civil war.

Keywords: *Arab spring, Middle East, Syria, crisis*

Доц. Вусала Алиева
Бакинский Славянский Университет
Кафедра международных отношений

**Арабская весна и новая фаза
ближневосточного конфликта**

РЕЗЮМЕ

Статья посвящена арабской весне и событиям на Ближнем Востоке и особенно в Сирии. Гражданская война в Сирии, начавшаяся в марте 2011 года с арабской весны, длится уже 13 лет. Несмотря на этот длительный период, он еще не закончился, политическое урегулирование не достигнуто.

В то же время в статье описываются этапы возникновения и развития ближневосточного конфликта, политика таких крупных держав, как США, европейские страны, Россия, а также региональных держав, таких как Турция, Иран, Сирия и Саудовская Арабия. Арабия, факторы, влияющие на безопасность в современную эпоху, арабская весна и сирийская гражданская война.

Ключевые слова: *Арабская весна, Ближний Восток, Сирия, кризис.*